

აღქმული სტიგმის კონსტრუქტის შესწავლა საქართველოში მცხოვრები სოციალურად დაუცველის სტატუსის მქონე ადამიანების მაგალითზე

ნაზი ფარსადანიშვილი

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ანასტასია ქიტიაშვილი

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

აბსტრაქტი

სტატიაში განხილულია აღქმული სტიგმის კონსტრუქტი, ქართულ პოპულაციაში სოციალურად დაუცველის სტატუსთან დაკავშირებული აღქმული სტიგმის სკალის შექმნის ეტაპები და შედეგები. სკალაში გამოყენებული დებულებების უმეტესობა ეფუძნება სოციალურად დაუცველის სტატუსის მქონე ადამიანებთან ჩატარებული თვისებრივი კვლევის შედეგებს. დებულებების ექსპერტული შეფასების შემდეგ კვლევაში მონაწილეობა მიიღო 263-მა სოციალურად დაუცველის სტატუსის მქონე მოქალაქემ. სოციალურად დაუცველის სტატუსთან დაკავშირებული აღქმული სტიგმის სკალაში, პრინციპული კომპონენტების ფაქტორული ანალიზის შედეგად, გამოვლინდა ორი ფაქტორი: ნეგატიური მოპყრობის აღქმა (9 დებულება, $\alpha=.87$) და ინტერნალიზებული სტიგმა (8 დებულება, $\alpha=.81$). მთლიანი სკალის შინაგანი შეთანხმებულობის მაჩვენებელი საკმაოდ მაღალია (17 დებულება, $\alpha=.89$). ლარიბულად ცხოვრებასთან დაკავშირებული აღქმული სტიგმის სხვა საზომისაგან განსხვავებით, სკალაში შევიტანეთ აღქმული სტერეოტიპებისადმი თანხმობის ამსახველი დებულებებიც, რომლებიც სტიგმის ინტერნალიზების განზომილებაში გაერთიანდა. ამასთანავე, საგულისხმოა, რომ, აღქმული სტიგმის შესახებ არსებული სხვა თეორიული და ემპირიული კვლევებისაგან განსხვავებით, სამომავლო სტიგმატიზაციის შიში, შესაძლოა ნეგატიური მოპყრობის აღქმის ფაქტორში მოექცეს. ეს გვაფიქრებინებს, რომ ნეგატიური მოპყრობის აღქმა კონცეპტუალურად აერთიანებს სტიგმის როგორც ახლანდელ და წარსულ გამოცდილებას, ისე მომავალში წინასწარ განჭვრეტილ სტიგმატიზაციასაც. კვლევას ის ზღუდავდა, რომ, ახსნითი ფაქტორული ანალიზის სტატისტიკური ოპერაციის გარდა, არაა მოცემული კონფირმატორული ფაქტორული ანალიზის შედეგები.

საკვანძო სიტყვები: სოციალურად დაუცველის სტატუსთან დაკავშირებული აღქმული სტიგმა, ნეგატიური მოპყრობის აღქმა, სტიგმის ინტერნალიზება.

სიღარიბის განსაზღვრებისადმი სხვადასხვა მიდგომა არსებობს, მისი ინტერდისციპლინური ხასიათიდან გამომდინარე. 1995 წელს კოპენჰაგენში ჩატარებული სოციალური განვითარების მსოფლიო სამიტის ფარგლებში მიიღეს და დამტკიცეს სიღარიბის მრავალგანზომილებიანი განსაზღვრება. ამ უკანასკნელის მიხედვით, სიღარიბე აღიწერება სხვადასხვა სახის ერთმანეთთან დაკავშირებული დეპრივაციის ტერმინით და აქცენტი დაისმის სიღარიბესთან დაკავშირებულ სტიგმაზე, დისკრიმინაციაზე, დაუცველობასა და სოციალურ ექსკლუზიაზე (United Nations, 1995). თუმცა, ზოგადად, სიღარიბის ანალიზისას ნაკლებად ესმება ხაზი მის სოციალურ და ფსიქოლოგიურ განზომილებებს, რადგან მათი გაზომვა რთულია. მათი ემპირიულად შესწავლის სირთულის მიუხედავად, მაინც მნიშვნელოვანია სიღარიბის არამატერიალური განზომილებების კვლევა და შეფასება. წინააღმდეგ შემთხვევაში, უგულებელყოფილი რჩება სიღარიბის განსაზღვრებებსა და აღწერებში გამოყოფილი ისეთი ფენომენები, როგორებიცაა სტიგმა, სოციალური ექსკლუზია, და ფსიქოლოგიურ კეთილდღეობასთან დაკავშირებული სხვა ასპექტები. ამას კი შეიძლება ის მოჰყვეს, რომ მხოლოდ მატერიალურ დახმარებაზე გამიზნული ინტერვენციები ღარიბი მოსახლეობის მდგომარეობის გასაუმჯობესებლად არასაკმარისი იყოს. ამ ეტაპზე საქართველოში ფუნქციონირებს ფულადი სოციალური დახმარების პროგრამა/საარსებო შემწეობა, რომელსაც სოციალურად დაუცველი ოჯახების მონაცემთა ბაზაში რეგისტრირებული ადამიანები იღებენ. ისინი სოციალურად დაუცველთა სახელწოდებით არიან ცნობილი და დაბალი სოციოეკონომიკური სტატუსის მქონეთა საზოგადოებრივ ჯგუფს მიეკუთვნებიან. საქართველოში ამ ჯგუფის ფსიქოსოციალური მახასიათებლების შესახებ მონაცემები მწირია. ამიტომ მოცემული კვლევა ღარიბულად მცხოვრები ადამიანების გამოცდილების სიღრმისეულად შესწავლის დაწყების გზაზე ერთ-ერთი პირველი ნაბიჯია.

უფრო კონკრეტულად, წარმოდგენილი კვლევის მიზანია საქართველოში მცხოვრები სოციალურად დაუცველის სტატუსის მქონე მოქალაქეებში სტიგმის აღქმასთან დაკავშირებული გამოცდილებისა და განცდების შესწავლა და სოციალურად დაუცველის სტატუსთან დაკავშირებული აღქმული სტიგმის საზომი ინსტრუმენტის შექმნა.

სტიგმის აღქმა და მისი ინტერნალიზება

სტიგმას განსაზღვრავენ როგორც დევიანტური, სოციალური ნორმებიდან გადახრილი მახასიათებლის ქონას, რომელიც მკვეთრად დისკრედიტებულია. ის ადამიანს სხვებისაგან განსხვავებულს და ნაკლებად სასურველს ხდის (Goffman, 1963); სტიგმის შესახებ არსებულ დეფინიციათა უმეტესობას შემდეგი ორი საერთო ელემენტი ახასიათებს: უწინარესად, ისინი აღნიშნავენ იმას, რომ მასტიგმატიზებული ნიშანი განსხვავდება იმისაგან, რაც საზოგადოებაში „ნორმად“, „მიღებულად“ ითვლება. მეორე: ჩვეულებრივ, სტიგმის განმსაზღვრელ მახასიათებელთან სხვა სტერეოტიპებიცაა დაკავშირებული. გოფმანი (1963) საკმაოდ ცხადად აღნიშნავს, რომ სტიგმის არსებობა გულისხმობს გამაუფასურებელი ატრიბუტისა და სტერეოტიპების ურთიერთქმედების პროცესს. სტიგმა ნეგატიურ გავლენას ახდენს სამიზნის ხატზე. მსგავს აზრს გამოთქვამს ჯოუნსიც, როდესაც აღნიშნავს, რომ სტიგმატიზაციისას

იგულისხმება მასტიგმატიზებელ ნიშანთან ასოცირებული ნეგატიური შეფასებებისა და სტიეროტიპების არსებობა (Jones et al. 1984). სტიგმატიზაცია ხდება სოციალური ურთიერთობებისას. ის შეიძლება ძალიან აშკარად გამოიხატოს ისეთი ქმედებებით, როგორებიცაა ურთიერთობისათვის თავის არიდება, სოციალური უარყოფა, დისკრედიტაცია, დეჰუმანიზაცია და დეპერსონალიზაცია (Dovidio et al., 2000; Herek, 1999). ამასთან ერთად, სტიგმამ შეიძლება იჩინოს თავი მსუბუქ და ძნელად შესამჩნევ ფორმებშიც. მაგალითად, არავერბალური კომუნიკაციის არხებით (Hebl, Tickle & Heatherton, 2000).

ტრადიციულად, სტიგმა განისაზღვრებოდა უფრო მეტად მასტიგმატიზებლების პერსპექტივიდან, და არა თავად სტიგმატიზებულის აღქმებზე დაყრდნობით. თუმცა, აღსანიშნავია, რომ აუცილებელი სულაც არ არის, საზოგადოების მიერ სტიგმატიზებული ინდივიდები სტიგმას ისე ინტენსიურად განიცდიდნენ, როგორც ეს მოსალოდნელია. ამიტომ ბოლო დროს უფრო აქტიურად შეისწავლიან აღქმული სტიგმის ცნებას. კვლევები ადასტურებს, რომ, საზოგადოების მიერ გამოხატული სტიგმის ინტენსივობის მიუხედავად, მარგინალიზებული ჯგუფის წევრები სტიგმის აღქმის თავისებურებებით შესაძლოა საკმაოდ მნიშვნელოვნად განსხვავდებოდნენ (Corrigan & Calabrese, 2005; Crandall, 1991). აღქმული სტიგმის შესახებ კვლევებში ხაზი ესმება აზრს იმის შესახებ, რომ თითოეულ ინდივიდს შეიძლება აღენიშნებოდეს სტიგმისადმი სენსიტიურობის სხვადასხვა დონე (სტიგმისადმი სენსიტიურობა ნიშნავს იმას, თუ რამდენად ზემოქმედებს სტიგმა იდენტობაზე) (Major and O'Brien, 2005).

სტიგმის აღქმისა და პიროვნებაზე მისი ზეგავლენის პროცესის გაანალიზება შესაძლებელია პრიორისა და რიიდერის მიერ შემუშავებულ მოდელში გამოყოფილი სტიგმის ამ ორ ტიპის ურთიერთქმედებით: პირველია საჯარო სტიგმა (public stigma), რომელიც გულისხმობს საზოგადოების რეაქციას მასტიგმატიზებული მახასიათებლის მქონე ადამიანებზე. ის აერთიანებს აღმქმელების კოგნიტიურ, აფექტურ და ქცევით რეაქციებს. პრიორისა და რიიდერის მოდელში შემოთავაზებული სტიგმის მეორე სახე კი თვითსტიგმაა (self-stigma). ეს უკანასკნელი უკვე ასახავს იმ სოციალურ და ფსიქოლოგიურ ეფექტებს, რომლებიც სტიგმის სამიზნეა. აქ იგულისხმება როგორც სტიგმატიზაციის სამიზნედ ყოფნის შესახებ ცოდნა, ისე სტიგმასთან დაკავშირებული ნეგატიური რწმენებისა და განცდების ინტერნალიზება. თვითსტიგმის ამოსავალია საჯარო სტიგმა. ავტორების მიხედვით, სტიგმა თვითობაზე შესაძლოა სამგვარად ზემოქმედებდეს: 1) მოქმედებით გამოხატული სტიგმა (enacted stigma), რაც გულისხმობს სტიგმატიზებული ადამიანის ნეგატიურ მოპყრობას; 2) განცდილი სტიგმა (felt stigma) - სტიგმატიზებული პირის მიერ სტიგმატიზაციის გამოცდილების გაცნობიერება და სამომავლოდ წინასწარ განჭვრეტა; 3) ინტერნალიზებული სტიგმა - საზოგადოების მიერ გამოხატული ნეგატიური დამოკიდებულებების მიღება, მისი თვითობის/სელფის ნაწილად გადაქცევა და პიროვნული ღირებულების მინიჭება, რასაც თან ახლავს თვითღირებულების შემცირება და ფსიქოლოგიური დისტრესი (Herek, 2007; 2009).

სანამ უფრო დეტალურად განვიხილავთ სტიგმის აღქმისა და ინტერნალიზების პროცესს, უნდა აღვნიშნოთ, რომ სამეცნიერო ლიტერატურაში აღქმული სტიგმისა და მისი შემადგენელი ასპექტების შესახებ ცალსახა განსაზღვრებები არ არსებობს. მაგალითად, ზოგჯერ აღქმული სტიგმა თვითსტიგმასთანაა გაიგივებული, ზოგჯერ

კი ინტერნალიზებული სტიგმაა თვითსტიგმის სახელწოდებით მოხსენიებული. მაგალითად, ჰერეკის, გილის, კოგანის და სხვების (Herek GM, Gillis JR, Cogan JC, Peilian Chi, Xiaoming Li, Junfeng Zhao, and Guoxiang Zhao) მიერ გამოყოფილი სტიგმის სახეებში ინტერნალიზებული სტიგმა სწორედ თვითსტიგმის სახელითაა (self-stigma) ცნობილი. ავტორების მიერ იდენტიფიცირებული დანარჩენი ორი ტიპის სტიგმა კი არის მოქმედებით გამოხატული სტიგმა (enacted stigma) და აღქმული სტიგმა. მოქმედებით გამოხატული სტიგმა ისეა დახასიათებული, როგორც პრიორისა და რიიდერის ზემოთ აღწერილ მოდელში. აღქმული სტიგმა კი თავისი შინაარსით განცდილ (felt stigma) სტიგმას უტოლდება. კერძოდ, ავტორები აღქმულ სტიგმად გულისხმობენ სტიგმის სუბიექტურ გაცნობიერებას, რაც შეიძლება განაპირობებდეს ისეთი განცდების განვითარებას, როგორებიცაა სტიგმატიზაციის შიში, თვითგახსნასთან დაკავშირებული შფოთვა ანდა დისტრესი პირად ურთიერთობებში.

სტიგმის ინტრაპერსონალური ასპექტების კიდევ უფრო მეტი ურთიერთგადამკვეთი დეფინიცია გვხვდება სილარიზის აღქმული სტიგმის შესახებ არსებულ კვლევებში. მაგალითად, სოციალური დახმარების პროგრამაში ჩართული პირების მონაწილეობით ჩატარებულ კვლევაში შტუბერმა და შლეზინგერმა (Stuber and Schlesinger (2006) გამოყვეს სტიგმის ორი ფორმა: იდენტობის სტიგმა (რაც განისაზღვრებოდა, როგორც ნეგატიური სტერეოტიპების ინტერნალიზება) და მოპყრობასთან დაკავშირებული სტიგმა (treatment stigma) (რომელიც გულისხმობს იმის შიშს, რომ სხვები ცუდად მოგეპყრობიან). როგორც ვხედავთ, ეს ავტორები იდენტობის სტიგმას ინტერნალიზებულ სტიგმას უიგივებენ, ნეგატიური მოპყრობის შიში კი სტიგმის ცალკე სახეაა გამოყოფილი. ქრისტინა მიკელსონი და სტესი უილიამსი თავიანთ კვლევებში სილარიზის აღქმული სტიგმის ორ განზომილებას გამოარჩევენ: 1) სტიგმის ინტერნალიზება/ინტერნალიზებული სტიგმა: გულისხმობენ სილარიზესთან დაკავშირებული ისეთი ნეგატიური განცდების ქონას, როგორებიცაა სირცხვილი, შეცბუნება ან საკუთარი თავის განსხვავებულად აღქმა; 2) ნეგატიური მოპყრობის აღქმა/აღქმული ნეგატიური მოპყრობა (experienced stigma). ეს უკანასკნელი გულისხმობს ინდივიდის ზოგად აღქმას მის მიმართ განხორციელებულ მასტიგმატიზებელ მოქმედებებთან დაკავშირებით.

სტიგმის ინტრაპერსონალური ასპექტების სხვადასხვანაირი სახელდება და ურთიერთგადამკვეთი შინაარსი ხელს არ უშლის სტიგმის ინტერნალიზების პროცესის აღწერას. პირიქით, ვფიქრობთ, ეს უკანასკნელი უფრო თვალსაჩინოს გახდის პიროვნების მიერ სტიგმის აღქმის იმ მახასიათებლებს, რომელთა გადმოცემასაც ისახავდნენ მიზნად ავტორები ზემოთ აღწერილი ტერმინების შემოტანით. სტიგმის შეთვისების პროცესის აღსაწერად საფეხურებრივ მოდელს წარმოადგენენ კორიგანი და რაო (Corrigan & Rao, 2013). ავტორების მიხედვით, თავდაპირველად ინდივიდმა უნდა იცოდეს/გააცნობიეროს საჯარო სტიგმის არსებობა, შემდეგ დაეთანხმოს/აღიაროს/მიიღოს, დაუკავშიროს საკუთარ თავს და შეითვისოს არსებული ნეგატიური დამოკიდებულებები. ყველაფერ ამას კი მოჰყვება თვითღიერებულების დამცრობა და საზოგადოებისაგან გარიყვა. კორიგანის და რაოს (2013) მიერ აღწერილი ეს მოდელი „რატომ ვეცადო“ ეფექტის სახელითაა (“why try” effect) ცნობილი და მოდიფიცირებული იარლიყების თეორიას ეყრდნობა. იარლიყების თეორიის მიხედვით, ინდივიდებისათვის რაიმე სახელის შერქმევამ/იარლიყების მიკვრამ შეიძლება იმოქმედოს მათ

ქცევასა და განცდებზე. მოდიფიცირებული იარლიყების თეორია სტიგმას თავად სტიგმატიზებულთა პერსპექტივიებიდან განიხილავს და აქცენტს მათ გამოცდილებაზე სვამს (Link at al, 1989). სახელწოდება „რატომ ვეცადო“ გამოხატავს ნეგატიური დამოკიდებულების მიღებისა და შეთვისების იმ შედეგს, როდესაც პიროვნება იჯერებს მის მიმართ გამოთქმულ მადისკრედიტებელ გამონათქვამებს და საკუთარი კეთილდღეობის გასაუმჯობესებლად კი აღარ იბრძვის, არამედ სრულიად პასიური ხდება.

აღსანიშნავია, რომ სიღარიბესთან დაკავშირებული სტიგმის შესახებ არსებული კვლევების უმეტესობა აშშ-შია ჩატარებული, უმეტესად, ლარიბმარტონელამშობლებზე, რომლებიც სახელმწიფო დახმარების პროგრამებში იღებენ მონაწილეობას (McCormack, 2004; Nelson, 2002; Seccombe, 1999; Stuber and Schlesinger, 2006). მაგალითად, სტუბერისა და შლენგინგერის კვლევაში გამოვლინდა, რომ სახელმწიფო დახმარების პროგრამებში მონაწილეობა ორი სახის სტიგმის წყარო შეიძლება გახდეს: პირველი - ესაა იდენტობის სტიგმა, რაც გულისხმობდა იმას, რომ კვლევის მონაწილეები ითვისებდნენ ნეგატიურ სტერეოტიპებს; მეორე კი იყო მოპყრობასთან დაკავშირებული სტიგმა (Treatment Stigma), რაც გულისხმობდა ნეგატიურად მოყრობის შიშს. აღნიშნული კვლევის მიხედვით, ლარიბები სტიგმას განიცდიან როგორც სააგენტოების მომსახურე პერსონალისაგან, ისე საზოგადოებისაგან (Stuber and Schlesinger, 2006).

კვლევის მეთოდოლოგია

აღქმული სტიგმისა და მისი განზომილებების შესასწავლად კვლევის შერეული მეთოდოლოგია გამოვიყენეთ. თავდაპირველად, ჩატარდა თვისებრივი კვლევა იმის გასარკვევად, განიცდება თუ არა სოციალურად დაუცველის სტატუსთან დაკავშირებული აღქმული სტიგმა ქართულ პოპულაციაში. ამას გარდა, თვისებრივი კვლევისას გამოვლენილმა თემებმა შესასწავლი კონსტრუქტის შინაარსობრივად უკეთ დახასიათების შესაძლებლობა მოგვცა. გავარკვიეთ, ხასიათდებოდა თუ არა აღქმული სტიგმა კვლევის მოცემულ კონტექსტშიც იმავე განზომილებებით/ასპექტებით, როგორც ეს აღქმული სტიგმის თეორიულ მოდელებსა და კვლევებშია წარმოდგენილი. აღქმული სტიგმის მოდელში აღქმული ნეგატიური მოპყრობისა და სტიგმის ინტერნალიზების განზომილებების გამოყოფას უკვე საკმაო ემპირიული საფუძველი აქვს (მაგალითად, Pryor & Reeder, 2011; Herek, 2007; 2009; Jacoby, 1994; Scambler, 2004; Mickelson, 2001); თუმცა თითოეული მასტიგმატიზებელი ნიშნის მიმართ აღქმული სტიგმის ასპექტები/განზომილებები შინაარსობრივად შეიძლება განსხვავდებოდეს; ვგულისხმობთ იმას, რომ, მაგალითად, სექსუალური უმცირესობის წარმომადგენლის მიერ აღქმული დისკრიმინაციის შემთხვევები და მიწერილი სტერეოტიპები შეიძლება მნიშვნელოვნად განსხვავდებოდეს სოციალურად დაუცველის სტატუსის მქონე პიროვნების სტიგმის აღქმისაგან. მეტიც: ვფიქრობთ, ერთი და იმავე ტიპის სტიგმის შესწავლის დროსაც ფენომენის კროსკულტურულად უნივერსალურმა გაგებამ უნდა შეგვაეჭვოს (განსაკუთრებით კი, კონკრეტულ ჯგუფთან დაკავშირებული სტიგმის სახემ - ჯგუფურმა სტიგმამ), რადგან სოციალური რეპრეზენტაციებისაგან გენერირებულ კონსტრუქტს განვიხილავთ. აღნიშნული საკითხი, ბუნებრივია, უკავშირდება სხვა

ქვეყანაში მცხოვრებ ღარიბთა ჯგუფების აღქმული სტიგმის გასაზომი სკალის საქართველოში გამოყენებასთან დაკავშირებული ვალიდობის პრობლემასაც. აქედან გამომდინარე, ამ კვლევისას, თვისებრივ კვლევაზე დაფუძნებით, შეიქმნა დებულებები აღქმული სტიგმის გასაზომი სკალის კონსტრუირებისათვის. დებულებების ექსპერტული შეფასების შემდეგ კი, სკალის პილოტირებისა და დახვეწის მიზნით, რაოდენობრივი კვლევა ჩატარდა.

მონაცემების შეგროვების თვისებრივი მეთოდებიდან სიღრმისეული ინტერვიუების ჩატარება ყველაზე მიზანშეწონილ მეთოდად მივიჩნიეთ. სიღრმისეული ინტერვიუს წარმართვისათვის წინასწარ მომზადდა ნახევრად სტრუქტურირებული ინტერვიუს გზამკვლევი. ინტერვიუ მიმდინარეობდა საშუალოდ 30-40 წუთის განმავლობაში. კვლევა განხორციელდა კვლევის ეთიკის პრინციპების მაქსიმალური დაცვით.

სულ ჩატარდა 17 სიღრმისეული ინტერვიუ. ყველა რესპონდენტი რეგისტრირებული იყო „სოციალურად დაუცველი ოჯახების მონაცემთა ერთიან ბაზაში“. გამოსაკითხი ერთობლიობის წევრები სპეციალურ და რთულად ხელმისაწვდომ კატეგორიას მიეკუთვნებიან, რის გამოც, ამ შემთხვევაში რეკომენდებულია შერჩევის არაალბათური მეთოდების გამოყენება: მიზნობრივი ანუ შეფასებითი შერჩევა და სტიქიური შერჩევა (წულაძე, 2008). რესპონდენტების მოსაძიებლად გამოვიყენეთ ე.წ. თოვლის გუნდის პრინციპი.

მონაცემების გასაანალიზებლად ავირჩიეთ თემატური ანალიზის მეთოდოლოგიური მიდგომა. კვლევისას წინასწარ განვსაზღვრეთ, აღქმული სტიგმის რომელი ასპექტი/განზომილება გვინტერესებდა ინტერვიუების ანალიზისას, ამიტომ თემების გამოვლენის პროცესი უმეტესად დედუქციურ ხასიათს ატარებდა. გამოვლენილი თემების სანდობის შემოწმების მიზნით 11 ტრანსკრიპტი გასაანალიზებლად გადავეცით დამოუკიდებელ მკვლევარს. პროგრამა SPSS 21-ში კოდირებულ ფრაზებს შორის გამოვთვალეთ კაპას კოეფიციენტი. შემფასებლებს შორის თანხმობის მაღალი მაჩვენებელი გამოვლინდა, $kappa = .74, p < .05$.

კვლევის რაოდენობრივ ნაწილში სოციალურად დაუცველის სტატუსთან დაკავშირებული აღქმული სტიგმის სკალის მახასიათებლები გაანალიზდა 263 რესპონდენტის მონაცემზე დაყრდნობით (184 ქალი, 79 მამაკაცი, საშუალო ასაკი - 44,4; SD=16.5). ყველა მათგანი რეგისტრირებული იყო „სოციალურად დაუცველი ოჯახების მონაცემთა ერთიან ბაზაში“.

აღქმული სტიგმის სკალის კონსტრუირების ეტაპები: 1) დებულებების შემუშავება - ქრისტინა მიკელსონის სიღარიბის აღქმული სტიგმის სკალიდან (Perceived Stigma of Poverty, Mickelson, 2001), თავად ავტორის ნებართვით, მოდიფიცირდა ხუთი დებულება, ხოლო, ინტერვიუების შედეგების გათვალისწინებით, შემუშავდა და დაემატა დანარჩენი 17 დებულება (სულ - 22). რესპონდენტებს დებულებებისადმი თანხმობის ხარისხი უნდა შეეფასებინათ ერთიდან შვიდბალიან სკალაზე. ქრისტინა მიკელსონის სკალაში გამოყოფილია ორი განზომილება - ნეგატიური მოპყრობის აღქმა (experienced/enacted stigma) და სტიგმის ინტერნალიზება (internalized stigma). სტიგმისა და სტიგმის სხვა სახეების დეფინიციების მიმოხილვისა და თვისებრივი კვლევის შედეგების გათვალისწინებით, ინტერნალიზებული სტიგმის განზომილებას დავუმატეთ აღქმული სტერეოტიპებისადმი თანხმობის ელემენტიც. ეს ასპექტი მიკელსონისა და სხვა ავტორების აღქმული სტიგმის სკალებში ყოველთვის არ არის გათვალისწინებული

(მაგალითად, გათვალისწინებულია Li Li, Sung-Jae Lee, Panithee Thammawijaya, Chuleeporn Jiraphongsa & Mary Jane Rotheram-Borus-ის მიერ 2010 წლის ნაშრომში, რომელიც ეხება აივ ინფექციის მქონე ადამიანების ინტერნალიზებული სტიგმის შესწავლას). თუმცა, ჩვენ ვფიქრობთ, რომ ინტერნალიზებულ სტიგმაში არა მხოლოდ დაბალ სოციალურ სტატუსთან დაკავშირებული ნეგატიური ემოციების ინტერნალიზება, არამედ სტიგმატიზებულ სოციალურ იდენტობასთან დაკავშირებული სტერეოტიპების მიღება/გაზიარებაც შეიძლება შედიოდეს. ამიტომ შევიტანეთ აღნიშნული ასპექტი ინტერნალიზებული სტიგმის განზომილებაში. 2) დებულებების ექსპერტული შეფასება - სკალის შინაარსობრივი ვალიდობის შემოწმების მიზნით, თითოეული სკალა შეაფასა ათმა ექსპერტმა, რომლებიც სოციალურ ფსიქოლოგიაში, პიროვნების ფსიქოლოგიაში, შრომისა და ორგანიზაციის ფსიქოლოგიაში, ფსიქოლოგიურ ანთროპოლოგიასა და ფსიქოლოგიის სხვა კონცენტრაციებში მეცნიერულ კვლევებს ატარებენ. ექსპერტებს ვთხოვდით, გადაეწყვიტათ, რომელ განზომილებას ასახავდა ყველაზე მეტად თითოეული დებულება; შემდეგ კი დებულების განზომილებასთან შესაბამისობის ხარისხი ერთიდან შვიდბალიან სკალაზე შეეფასებინათ. ექსპერტთა შეფასებები დამუშავდა სტატისტიკურ პროგრამაში SPSS 21. ამის შედეგად, ამ ეტაპზე აღქმული სტიგმის სკალის ყველა დებულება შენარჩუნდა; 3) საპილოტე კვლევა - საპილოტე კვლევისას ჩატარდა ახსნითი („ექსპლორატორული“) ფაქტორული ანალიზი და გაანალიზდა დებულებების შინაგანი შეთანხმებულობის ხარისხი.

კვლევის შედეგები

ზემოთ აღნიშნულია, რომ ვეყრდნობით აღქმული სტიგმის მოდელებს, რომლებშიც შემდეგი ორი ასპექტი/განზომილება გამოიყოფა: ნეგატიური მოპყრობის აღქმა (enacted stigma/experienced stigma) და სტიგმის ინტერნალიზება (Internalized stigma). ინტერვიუების ანალიზის შედეგად აღმოჩნდა, რომ საქართველოში მცხოვრები სოციალურად დაუცველის სტატუსის მქონე მოსახლეობა აღიქვამს, რომ საზოგადოებაში მათ მიმართ სტიგმა არსებობს. ამასთან, კვლევის მოცემულ კონტექსტშიც გამოვლინდა სტიგმის აღქმის ზემოთ აღნიშნული ორი ასპექტი.

ნეგატიური მოპყრობის აღქმა

ნეგატიური მოპყრობის აღქმასთან დაკავშირებული თემა გულისხმობს სოციალურად დაუცველის სტატუსის გამო სხვების მიერ გამოვლენილი დისკრიმინაციის ან სხვა რაიმე სახის ნეგატიური დამოკიდებულების აღქმის შემთხვევებს. ამ თემამ გააერთიანა შინაარსები, რომლებშიც გადმოცემულია რესპონდენტების უშუალო მასტიგმატიზებელი გამოცდილება.

სოციალურად დაუცველის სტატუსის მქონე ადამიანები აღნიშნავენ სხვების მიერ დამამცირებელი მოპყრობისა და დამოკიდებულების შემთხვევებს. ისინი მიუთითებენ საზოგადოების სხვა წევრების მიერ მათი გარიყვის, მათთან კონტაქტისაგან თავის არიდების შემთხვევებზე. ასეთ სოციალურ ექსკლუზიას კი ეკონომიკურ სიდუხჭირეში ცხოვრებას, დაბალ სოციოეკონომიკურ სტატუსს და ფულისა თუ სხვა მატერიალური ნივთების არქონას უკავშირებენ.

„არის ისეთი ხალხი, აი, არა აქვს და დასცინიან. რამდენჯერ ბავშვი მოსულა ტირილით. ამის კლასში ყოფილა, რომ არა აქვს, მოდი, არ დავუძახოთ. რამდენჯერ ბავშვი მოსულა ტირილით. მეთქი აუხსენი შვილო, რომ ეს არ არის სასაცილო. არა მაქვს?! რა უნდა დაგცინონ ან რაღაცა“ (მდედრ, 44 წლის).

რესპონდენტები ხშირად აღნიშნავენ „ზემოდან ყურების“ შემთხვევებს, რასაც უკავშირდება დამამცირებელი დამოკიდებულება, მათი დაბალ ფენად მიჩნევა. სოციალურად დაუცველის სტატუსის მქონე ადამიანების აღქმით, მათი სტატუსის სხვებისათვის დამაკნინებლად მიიჩნევა.

„ზემოდან ყურების შემთხვევებია. შენ სოციალურად დაუცველი ხარ და ესა და ის და მაინც იქიდან, შორიდან გვიყურებენ რა. ახლა, რომ შეხედავ ადამიანს და ისეთნაირად შემოგხედავს, ეხლა იმას სიტყვიერად რაღად უნდა, რომ დაგამცირათ, ხო?! ასეთი შეხედვები აქვთ“ (მდედრ, 55).

სტიგმის აღქმის მოცემული ასპექტი ავლენს ისეთ თემებს, რომლებიც სტიგმის ცნებასთან მჭიდროდაა დაკავშირებული. გვულისხმობთ, მასტიგმატიზებული ნიშნის ქონის გამო სხვა პიროვნული მახასიათებლების გაუფასურების, დაკნინების, ნეგატიურად შეფასების შემთხვევებს. სოციალურად დაუცველის სტატუსის მქონე რესპონდენტები აღნიშნავენ, რომ საზოგადოების წევრების დამოკიდებულება მათ მიმართ იცვლება მას შემდეგ, რაც გაიგებენ, რომ აღნიშნული სტატუსის მატარებლები არიან. მათი აღქმით, ამის შემდეგ ხალხი ნაკლებად აფასებს მათ პიროვნულ მახასიათებლებს, განათლების დონესა თუ სხვა შესაძლებლობებს.

„ისინი უფრო ზემოდან იყურებიან. გამიგია, ვთქვათ, სასადილოში რო რაღაც აგვიღია, უიმე, როგორ აიღეს და ესეთი რაღაცები, იმათი გამომცხვარი პური როგორ უნდა იჭამოს და ესეთი რაღაცები (მდედრ, 37 წლის)“.

სტიგმის დეფინიციებში მითითებულია, რომ სტიგმას ხშირად ერთვის ვირტუალურ/სოციუმში კონსტრუირებულ სტიგმატიზებულ იდენტობასა და აქტუალურ პიროვნულ იდენტობას შორის განსვლა. ამის მაგალითები სოციალურად დაუცველის სტატუსის მქონე რესპონდენტების ნარატივშიც შეინიშნება. ისინი მიუთითებენ საზოგადოების წევრების წარმოდგენაზე, რომლის მიხედვითაც, სოციალურად დაუცველები უსუფთაო, „ბინძურ“, გაუნათლებელ, „ცუდად განვითარებულ“ პიროვნებებად მიიჩნევიან. რესპონდენტები აღნიშნულ სტერეოტიპებს არ იზიარებენ, რაც ვირტუალურ და აქტუალურ იდენტობებს შორის არაკონგრუენტულობის მაჩვენებელია.

„ზოგადად, ერთადერთი, რაც ყოველთვის ძალიან ცუდად მხვდება გულზე, არის, რომ სოციალურად დაუცველი აუცილებლად ჰგონიათ ბინძური ადამიანები. ანუ, ბინძური, სახლი დაულაგებელი და რაღაც. მართლა ეგეთი ჰგონიათ, დაუბანელი თუ რაღაც ასეთი. მაგრამ, მე თუ ცუდი სახლი მაქვს, არ ნიშნავს იმას, რომ დაულაგებელ სახლში ვცხოვრობ, გაურეცხავი ტანსაცმელი მაცვია და ა.შ. ეს იმას ნიშნავს, რომ უბრალოდ ვცხოვრობ პატარა და გაურემონტებელ სახლში, თორემ ... სხვა დანარჩენი ისეთი არაფერი“ (მდედრ, 19 წლის).

ასე რომ, სოციალურად დაუცველის სტატუსთან დაკავშირებული ნეგატიური მოპყრობის აღქმის თემა მოიცავს სტატუსთან დაკავშირებული დისკრიმინაციისა თუ სხვა დამამცირებელი დამოკიდებულების გამოცდილებას; აგრეთვე, მასტიგმატიზებულ სტატუსთან დაკავშირებული სხვადასხვა სახის ნეგატიური რწმენის არსებობას.

სტიგმის ინტერნალიზება

აღქმული სტიგმის მეორე ასპექტი, რომელიც ჩვენი კვლევის საგანია, სტიგმის ინტერნალიზება და მასთან დაკავშირებით გამოვლენილი თემებია. სტიგმის ინტერნალიზება გულისხმობს მასტიგმატიზებელი გამოცდილებებისათვის ემოციური მნიშვნელობის მინიჭებას, სტიგმის ემოციურ დონეზე განცდას, რასაც ერთვის სირცხვილის, ნერვიულობის, მომავალში პოტენციური დამცირების შიში, დაბნეულობა, თვითიზოლაცია. აღნიშნული სახის ნეგატიურ ემოციურ რეაქციებთან ერთად ადამიანმა შეიძლება დაიწყოს აღქმული ნეგატიური სტერეოტიპების გაზიარება. ასეთი შეთვისების სტიგმა უკვე სელფის დონეზე განიცდება.

როგორც ტრანსკრიპტების ანალიზის შედეგად გამოვლინდა, სოციალურად დაუცველის სტატუსის მქონე რესპონდენტები, ერთი მხრივ, შეიძლება იხსენებდნენ ნეგატიური მოპყრობის და დამცირების შემთხვევებს, ხოლო, მეორე მხრივ, ინტერნალიზების შემთხვევაში ამ გამოცდილებას თავიანთ სირცხვილად, თავმოყვარეობის შელახვად და საკუთარი თავის „დაბალ დონეზე“ დაცემად მიიჩნევენ.

„მაგრამ, შევამჩნიე, იცით რა, რომ უკვე დაბალ დონეზე დავედი და გული მტკივა. მე თვითონ ვიგრძენი, რომ ერთით კი არა, რამდენიმე საფეხურით ქვევით ჩავედი“ (მდედრ, 57).

სოციალურად დაუცველის სტატუსის ქონის გამო, ნეგატიური მნიშვნელობის თავად სტატუსის მატარებლის მიერ მინიჭებას თან ახლავს ნერვიულობა და სხვა უარყოფითი ემოცია. რესპონდენტები ხშირად მიუთითებენ დაბნეულობის, შიშის, გულისტკივილის შესახებ. მსგავსი ნეგატიური ემოციები შეიძლება ინვევდეს პიროვნულ გაუფასურებასთან, თვითღირებულების დამცრობასთან დაკავშირებულ განცდას. ასეთ შემთხვევაში სოციალურად დაუცველის სტატუსი დეგრადირებულის მნიშვნელობას იძენს.

შეთვისებული ნეგატიური აზრები და ემოციები შეიძლება უკავშირდებოდეს თვითიზოლაციასაც. ინტერვიუებში გამოვლინდა, რომ სოციალურად დაუცველის სტატუსის მქონე შეიძლება თავს არიდებდეს საზოგადოების სხვა წევრებთან კონტაქტს, მოსალოდნელი ნეგატიური მოპყრობის გამო. ამ დროს მათში ინტერნალიზებულია პოტენციური უარყოფისა და სტიგმატიზაციის მოლოდინი.

„რამდენჯერ ყოფილა, ვიტყვი. აი, რატომ?! რისთვის?! ყოფილა ეგეთი რამე, რომ დავწვები და, ნერვიულობის გამო, არც მიძინია, ისე გავათენებ, ვფიქრობ, აი, ახლა დილა რო ვათენდება, ახლა ხო რაღაცას არ მეტყვიან. შიშითა ვარ. რაღაც შიში მაქვს. აი, როგორ იქნება...“ (მდედრ, 44 წლის).

მაშასადამე, სტიგმის ინტერნალიზების დეფინიციის რელევანტური თემები ცალსახად გამოავლინა სოციალურად დაუცველის სტატუსის მქონე რესპონდენტთა ინტერვიუებმა.

სკალის ფაქტორული ანალიზის შედეგები: პრინციპული კომპონენტების ანალიზი (PCA)

22 დებულების ფაქტორული ანალიზი განხორციელდა პრინციპული კომპონენტების ანალიზის ტექნიკით პროგრამა SPSS 21-ში. პრინციპული კომპონენტების ანალიზის გამოყენებისათვის მონაცემების შესაბამისობა შემოწმდა. კორელაციების ცხრილმა აჩვენა, რომ 0.3 და მასზე მეტი კორელაციის კოეფიციენტი ფიქსირდებოდა. Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) = .9, რაც რეკომენდებულ მაჩვენებელზე - 0.6-ზე მაღალია (Pallant, 2013). სტატისტიკურად მნიშვნელოვანია Bartlett's test of sphericity, $p < .05$, რაც ადასტურებს მონაცემების ფაქტორებად დაყოფის მიზანშეწონილობას. ფაქტორების რაოდენობის შესახებ დასკვნის გამოსატანად დავეყრდენით Kaiser's criterion (eigenvalues 1-ზე მაღალი), screeplot-ის გრაფიკს, ამასთანავე, ჩავატარეთ parallel analysis (Monte Carlo PA), რამაც ასევე აჩვენა, რომ იმავე ზომის შემთხვევით გენერირებული მონაცემებიდან მხოლოდ ორი კომპონენტის eigenvalue აღემატებოდა შესაბამის კრიტერიულ მნიშვნელობას (22 ცვლადი, 263 რესპონდენტი).

გამოყოფილი ორი ფაქტორი ხსნიდა ვარიანტობის 44.9%-ს (37%, 7.96%). გარკვეული დებულებების ამოღების მერე ეს მაჩვენებელი გაიზარდა და მან მიაღწია 48.5%-ს (38.7%, 9.7%). გამოყოფილი ორი ფაქტორის ინტერპრეტაციის მიზნით, განხორციელდა oblimin rotation, რისი ანალიზის შედეგადაც სკალიდან ამოვიღეთ ხუთი დებულება. მე-3 და მე-15 დებულებები არცერთ ფაქტორს არ შეესაბამებოდა (*არასოდეს მიგრძენია თავი დამცირებულად იმის გამო, რომ სოციალურად დაუცველის სტატუსი მაქვს; ვფიქრობ, სხვა ადამიანები სწორად ფიქრობენ იმის შესახებ, რომ სოციალურად დაუცველის სტატუსის მქონეები ზარმაცები არიან*). მე-14 დებულებას ყველაზე დაბალი ფაქტორული წონა ჰქონდა (.3) – (*ალარმჯერა, რომ სოციალურად დაუცველის სტატუსს ოდესმე თავს დავაღწევ*). ასევე, სკალიდან იქნა ამოღებული ორი ორმაგი დატვირთვის მქონე დებულებაც; კერძოდ, მე-16 დებულება (*ყოფილა შემთხვევები, როდესაც სხვებს ჩემთან ურთიერთობისთვის თავი აურიდებიათ იმის გამო, რომ სოციალურად დაუცველის სტატუსი მაქვს* - .5 და .3 ფაქტორული წონებით) და მე-18 დებულება (თავს საზოგადოების სრულფასოვან წევრად ვერ ვგრძნობ იმის გამო, რომ სოციალურად დაუცველის სტატუსი მაქვს, .47 და .32 ფაქტორული წონებით). ამის შედეგად, სკალაში დარჩა 17 დებულება. დებულებები მოცემულ ორ კომპონენტზე საკმაოდ მაღალი ფაქტორული წონით განლაგდა. ფაქტორებს შორის საშუალო სიძლიერის კორელაცია გამოვლინდა ($r = .49$). პრინციპული კომპონენტების ანალიზმა გამოავლინა სკალის ორფაქტორიანი სტრუქტურა: ერთს ნათლად შეესაბამება ნეგატიური მოპყრობის აღქმის შინაარსის ამსახველი დებულებები, მეორეს კი - სტიგმის ინტერნალიზებისა.

ცხრილი 1: სოციალურად დაუცველის სტატუსთან დაკავშირებული აღქმული სტიგმის სკალა: **Pattern & Structure Matrix**, პრინციპული კომპონენტების ანალიზი (1 - ნეგატიური მოპყრობის აღქმა, 2 - სტიგმის ინტერნალიზება; ფაქტორზე ძირითადი დატვირთვები აღნიშნულია მუქად. დებულებები მოცემულია შემოკლებულად)

დებულება	Pattern coefficients		Structure coefficients		Communalities
	1	2	1	2	
გამიგია, რომ ადამიანები ზურგსუკან ჩემზე უარყოფითად საუბრობენ	.850	-.083	.809	.333	.660
ადამიანები ნეგატიურ დამოკიდებულებას იჩენენ ჩემდამი	.826	-.104	.775	.301	.610
პირადად ჩემთვის დაუცინიათ	.763	-.023	.752	.350	.566
სხვა ადამიანების თანასწორად არ მექცევიან	.716	-.009	.712	.341	.507
მეშინია, რომ სხვებმა შეურაცხყოფა არ მომაყენონ	.662	.017	.684	.396	.450
სხვები ზემოდან მიყურებენ	.645	.080	.670	.341	.473
ოჯახის წევრი განერვიულებული მოსულა	.628	.053	.661	.456	.429
მირჩევნია, რომ გარეთ სხვებს ნაკლებად ვეკონტაქტო.	.578	.097	.654	.360	.398
ადამიანებს ჩემი მოტყუება უცდიათ	.576	.174	.625	.380	.460
სხვებს უმეტესად ვეთანხმები, რომ სოციალურად დაუცველის სტატუსის მქონე ადამიანები მათთან შედარებით გაუნათლებლები არიან.	.004	.792	.391	.793	.630
თავს ზოგჯერ დამნაშავედ ვგრძნობ	.015	.745	.380	.753	.567
მართალია, რომ სოციალურად დაუცველის სტატუსის მქონეებს წარმატების მიღწევა ნაკლებად შეუძლიათ	.023	.684	.358	.695	.484

აღქმული სტიგმის კონსტრუქტის შესწავლა...

თავს საზოგადოების სხვა წევრებისაგან განსხვავებულად ვგრძნობ	.195	.638	.507	.733	.567
ხანდახან მრცხვენია იმის გამო, რომ	.085	.629	.393	.670	.455
იმ ადამიანებს გარკვეულწილად ვეთანხმები, რომლებსაც დაუცველის სტატუსის მქონეები უსუფთაოები ჰგონიათ.	.256	.483	.492	.608	.419
მირჩევნია სხვებმა არ გაიგონ, რომ სოციალურად დაუცველის სტატუსი მაქვს.	.276	.464	.503	.599	.417
არ ვნერვიულობ, რომ სოციალურად დაუცველთა ჯგუფს მივეკუთვნები.	-.123	.449	.097	.389	.162

სკალის სანდოობისა და აღწერითი სტატისტიკის მაჩვენებლები

მთლიანი სკალისა და მისი ცალკეული განზომილებების სანდოობის ანალიზმა ცხადყო საკმაოდ მაღალი შინაგანი შეთანხმებულობის ხარისხი. სოციალურად დაუცველის სტატუსთან დაკავშირებული აღქმული სტიგმის მთლიანი სკალის შემთხვევაში $\alpha=.89$; (17 დებულება); ნეგატიური მოპყრობის აღქმის ქვესკალის $\alpha=.87$ (9 დებულება), ხოლო სტიგმის ინტერნალიზების $\alpha=.81$ (8 დებულება).

ნეგატიური მოპყრობის აღქმისა და სტიგმის ინტერნალიზების განზომილებებზე ქულები ვარიირებდა 1-დან 7-მდე, ($M=2.7$, $SD=1.5$; $M=3.4$, $SD=1.5$). მთლიანად სოციალურად დაუცველის სტატუსთან დაკავშირებული აღქმის სტიგმის სკალის შემთხვევაშიც ქულები იცვლებოდა 1-დან 7-მდე ($M=3$, $SD=1.3$).

დასკვნები და კვლევის შეზღუდვა

საქართველოში მცხოვრები სოციალურად დაუცველის სტატუსის მქონე მოსახლეობის შემთხვევაშიც გამოვლინდა ხელმოკლე ცხოვრებასთან დაკავშირებული მასტიგმატიზებული გამოცდილება და სტიგმის ინტერნალიზება. ამასთანავე, სიღარიბესთან დაკავშირებული აღქმული სტიგმის გასაზომი სხვა ინსტრუმენტებისაგან განსხვავებით, სკალას დაემატა სტერეოტიპების დათანხმების ამსახველი დებულებებიც. ამ თვალსაზრისით, მნიშვნელოვანია, რომ თეორიული მსჯელობის საფუძველზე განვითარებულ ვარაუდებს, ინტერვიუების თემატური ანალიზის შედეგებსა და დებულებების ექსპერტულ შეფასებებს შეესაბამება პრინციპული კომპონენტების ანალიზის შედეგები. კერძოდ, სტერეოტიპებისადმი თანხ-

მოზის ამსახველი დებულებები სტიგმის ინტერნალიზების ფაქტორში გაერთიანდა. აღქმული სტიგმის კონსტრუქტის შესახებ წინარე კვლევებისა და ჩვენი ვარაუდისაგან განსხვავებით, ნეგატიური მოპყრობის აღქმის განზომილებაში მოექცა მომავალში შესაძლო/წინასწარ განჭვრეტილი სტიგმატიზაციის შიშის ამსახველი დებულებები (*მეშინია, რომ სხვებმა შეურაცხყოფა არ მომაყენონ; მირჩევნია, რომ გარეთ სხვებს ნაკლებად ვეკონტაქტო*). მაგალითად, ჰერეკი, გილი, კოგანი და სხვები (2009) მოსალოდნელი სტიგმატიზაციის შიშს სტიგმის ემოციურ დონეზე განცდის, და არა მოქმედებაში აღქმულის, კატეგორიად გულისხმობენ. შტუბერმა და შლეზინგერმა (2006) კი საერთოდ ცალკე სახედ გამოყვეს ნეგატიური მოპყრობის შიში. ვფიქრობთ, ჩვენი კვლევის შემთხვევაში ლოგიკურობას არ კარგავს ის გარემოება, რომ ნეგატიური მოპყრობის აღქმის განზომილებაში მოექცა მომავალში სტიგმატიზაციის წინასწარ განჭვრეტის შიში. მიღებული შედეგის საფუძველზე, ვფიქრობთ, რომ ნეგატიური მოპყრობის აღქმის განზომილებაში კონცეპტუალურად ერთიანდება არა მხოლოდ წარსული და აწინდელი სტიგმატიზაციის გამოცდილება, არამედ მომავალში შესაძლო ნეგატიური მოპყრობისა და დამცირების წარმოსახვაც.

მოცემული კვლევის ფარგლებში საქართველოში მცხოვრები სოციალურად დაუცველის სტატუსის მქონე მოსახლეობის მაგალითზე აღქმული სტიგმის შესწავლა მნიშვნელოვანია მოცემული კონსტრუქტის შესახებ თეორიული და ემპირიული დასკვნების დამატებისა და გამდიდრების თვალსაზრისით. ამასთანავე, შექმნილი ინსტრუმენტი ხელმოკლე ადამიანების აღქმული სტიგმის შესახებ მომავალში მრავალფეროვანი კვლევების ჩატარების შესაძლებლობას იძლევა.

კვლევა მნიშვნელოვნად შეზღუდა იმ გარემოებამ, რომ ამ ეტაპზე, ტექნიკური ხარვეზების გათვალისწინებით, ვერ მოხერხდა კონფირმატორული ფაქტორული ანალიზის ჩატარება და შედეგების სტატისტიკური წარმოდგენა.

გამოყენებული ლიტერატურა:

- Arjan E. R. Bos , John B. Pryor , Glenn D. Reeder & Sarah E. Stutterheim (2013): Stigma: Advances in Theory and Research, Basic and Applied Social Psychology, 35:1, 1-9.
- Frost, D. M. (2011). Social stigma and its consequences for the socially stigmatized. Social and Personality Psychology Compass, 5(11), 824-839. DOI: 10.1111/j.1751-9004.2011.00394.x.
- Hardesty, D. M., & Bearden W.O. The use of expert judges in scale development Implications for improving face validity of measures of unobservable constructs. Journal of Business Research 57 (2004), 98– 107.
- Herek, G. M., Gillis, J. R., & Cogan, J. C. (2009). Internalized stigma among sexual minority adults: Insights from a social psychological perspective. Journal of Counseling Psychology, 56(1), 32– 43. <https://doi.org/10.1037/a0014672>.
- Hinkin, T. R., Tracey, J. B., & Enz, C. A. (1997). Scale construction: Developing reliable and valid measurement instruments[Electronicversion]. Retrieved from Cornell University, School of Hotel Administration site: <http://scholarship.sha.cornell.edu/articles/613>.
- Mickelson, K. D & Williams S.L (2008). Journal of Social and Clinical Psychology, 27 (9), 903-930

- Mickelson, K. D. (2001). Perceived stigma, social support, and depression. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 27, 1046–1056.
- Pallant, J. (2013). *SPSS survival manual : a step by step guide to data analysis using SPSS*. Maidenhead :Open University Press/McGraw-Hill.
- Vaismoradi, M., Turunen, H., & Bondas, T. (2013). Content analysis and thematic analysis: Implications for conducting a qualitative descriptive study. *Nursing and Health Sciences*, 15, 398–405.
- Syed, M. & Nelson. S (2015). Guidelines for Establishing Reliability When Coding Narrative Data. Society for the Study of Emerging Adulthood and SAGE Publications Reprints and permission: sagepub.com/journalsPermissions.nav DOI: 10.1177/2167696815587648.
- ნულაძე, ლ. (2008). რაოდენობრივი კვლევის მეთოდები. თბილისი.

PERCEIVED STIGMA IN THE GEORGIAN POPULATION WITH SOCIAL VULNERABILITY STATUS

Nazi Pharsadanishvili

Tbilisi State University

Anastasia Kitiashvili

Tbilisi State University

Abstract

The article concerns perceived stigma, construction of the scale measuring social vulnerability status related to perceived stigma in Georgian population and the obtained results. Most items were developed on the basis of qualitative research conducted with the people holding social vulnerability status. Following an expert assessment, 263 citizens with social vulnerability status participated in the study. After applying the principal component factor analysis to the scale measuring perceived stigma related to social vulnerability status, two factors were identified: enacted stigma (9 items, $\alpha = .87$) and internalized stigma (8 items, $\alpha = .81$). The intrascale agreement coefficient turned out to be quite high (17 items, $\alpha = .89$). Differently from the other scales measuring poverty related perceived stigma, the items on agreement with perceived stereotypes were also included in the scale. The above items fell under the dimension of internalized stigma. Also differently from other theoretical and empirical studies on perceived stigma, the fear of possible future stigmatization fell under the enacted stigma dimension. We believe that the dimension of enacted stigma comprises conceptually past and present stigmatization experiences as well as the anticipated stigmatization. In addition to exploratory factor analysis the confirmatory factor analysis was not applied in the study, which could be considered its certain limitation.

Key words: perceived stigma related to social vulnerability status, enacted stigma, internalized stigma.

There are different definitions of poverty which can be explained by the fact that poverty is approached from the perspective of different disciplines. The World Summit for Social Development held in Copenhagen in 1995 adopted a multidimensional approach to poverty and defined it in terms of interrelated forms of deprivation. The emphasis was made on poverty related stigma, discrimination, insecurity and social exclusion (United Nations, 1995). However, when analyzing poverty, its psychological and social dimensions do not get enough attention, presumably due to measurement difficulties. Despite the empirical difficulties, it is still important to study and assess the non-material dimensions of poverty. Otherwise, we may overlook some important phenomena referred to in the definitions and descriptions of poverty, like stigma, social exclusion and other dimensions

related to psychological well-being. As a result, limiting oneself to the material intervention aimed at the improvement of the situation of poor people might not be enough.

The financial social assistance program/social allowance program is being operated at present in Georgia, covering socially vulnerable families registered in the database. Socially vulnerable people belong to the group with low socio-economic status. The information available about the group's psycho-social characteristics is extremely scarce. The present research is one of the first attempts to carry out an in-depth analysis of the experiences of those people who live in poverty. More specifically, it aims at studying stigma-related experiences and perceptions of Georgian citizens holding social vulnerability status. Another objective of the given research is to develop an instrument measuring perceived stigma related to the social vulnerability status.

Stigma perception and its internalization

Stigma is defined as a deeply discrediting deviant attribute, the attribute that deviates from social norms. It makes the person different from others and less desirable (Goffman, 1963). Most definitions of stigma have two common elements: Firstly, the stigmatizing attribute is different from what is thought to be a 'norm', 'acceptable' in the society; secondly, stigmatizing attributes are usually related to other stereotypes. Goffman (1963) clearly states that the existence of stigma implies the interaction between the discrediting attribute and stereotypes. Stigma negatively affects the target's image. Jones shares the above idea and states that stigmatization implies the existence of negative evaluation and the stereotypes associated with the stigmatizing attribute (Jones et al. 1984). Stigmatization takes place during social relations. It can be clearly manifested in social rejection, discrediting behavior, dehumanization, depersonalization and avoidance of certain behavior (Dovidio et al., 2000; Herek, 1999). Sometimes stigma is manifested in mild and subtle forms, like non-verbal channels (Hebl, Tickle & Heatherton, 2000).

Traditionally, stigma was mostly viewed from the perspective of stigmatizer rather than the perceptions of the stigmatized person. It has to be noted, however, that the individuals stigmatized by society might not experience stigma as intensely as expected. For this reason, in recent studies the focus has shifted to perceived stigma. Research shows that the members of marginalized groups may significantly differ in terms of their perception of stigmatizing experience irrespective of the intensity of stigma manifested by society (Corrigan & Calabrese, 2005; Crandall, 1991). It has been demonstrated that individuals differ in terms of their sensitivity to stigma, which means that stigma affects self identity to a different extent (Major and O'Brien, 2005).

The perception of stigma and its impact can be analyzed using Pryor and Reeder's model which refers to two types of stigma and their interaction. One is public stigma which is society's overt reaction to people with stigmatizing attributes. It involves the perceivers' cognitive, affective and behavioral reactions. The other type is self-stigma which refers to the social and psychological impact of stigma on the target person. This includes the person's knowledge of being a target of stigmatization and the internalization of stigma-related negative beliefs and feelings. Self-stigma stems from public stigma. The authors believe that stigma can affect identity in three different ways: 1) Through enacted stigma which implies the negative treatment of the stigmatized person; 2) Felt stigma which implies the awareness of stigmatizing experience by stigmatized person and

its anticipation; 3) Internalized stigma – acceptance of the negative attitudes manifested by society and their transformation into part of identity/self. Internalized stigma becomes part of the person's system of values which is accompanied by decreased self-esteem and psychological distress (Herek, 2007; 2009).

Before analyzing the perception and internalization of stigma in more detail, we would like to emphasize that there is no common definition of perceived stigma or its dimensions. Perceived stigma is sometimes equalized with self-stigma. At other times the internalized stigma is labeled as self-stigma. For example, among the types of stigma distinguished by a number of authors (Herek GM, Gillis JR, Cogan JC, Peilian Chi, Xiaoming Li, Junfeng Zhao, and Guoxiang Zhao), internalized stigma is known as self-stigma and the two other types of stigma are identified as enacted stigma (stigma manifested in action) and perceived stigma. Enacted stigma is described in the same terms as in Pryor and Reeder's above mentioned model. As for perceived stigma it has the same meaning as felt stigma. In particular, perceived stigma is understood as the subjective awareness of stigma which might result in the fear of stigmatization, anxiety accompanying self-disclosure or distress in personal relations.

Research on perceived stigma of poverty contains even more overlapping definitions of stigma related interpersonal aspects. For example, in one of the studies (Stuber and Schlesinger, 2006) conducted with the participation of the recipients of social assistance researchers singled out two forms of stigma: identity stigma defined as the internalization of negative stereotypes and treatment stigma, i.e. the fear of negative treatment by others. As we see, researchers identify identity stigma with internalized stigma, whereas the fear of negative treatment is considered a separate form of stigma. Mickelson, K. D and Williams S.L (2008) single out two dimensions in perceived stigma of poverty. These are 1) Internalization of stigma/internalized stigma, which implies poverty-related negative feelings like shame, bewilderment or perceiving oneself as being different from others; 2) Experienced stigma which is the perception of negative treatment/perceived negative treatment. The latter term refers to the individual's general perceptions of the stigmatizing actions directed at oneself.

Different naming of stigma-related interpersonal aspects and their overlapping meanings do not prevent researchers from the description of the internalization of stigma. We believe that such a multiplicity of meanings will better reveal those characteristics of the perception of stigma which the cited authors try to highlight through the introduction of the terms described above. To describe the internalization of stigma, Corrigan and Rao presented a multi-level model (Corrigan & Rao, 2013). According to the model the individual first needs to be aware of public stigma, then recognize and accept it, relate it to oneself and internalize the negative attitudes. This results in the decreased self-esteem and the person's exclusion from society. The model described by Corrigan and Rao (2013) is known as the 'why try' effect and is based on the modified labeling theory. The modified labeling theory says that labeling people may affect their feelings and behavior. The modified labeling theory views stigma from the perspective of stigmatized individuals and emphasizes their experiences (Link et al, 1989). The words 'why try' express the outcome of the acceptance and internalization of the negative attitude when the person believes in the discrediting expressions about oneself and instead of trying to improve his/her well-being becomes totally passive.

Most studies on the perceived stigma of poverty are conducted in the US. Most of them focus on poor single parents who are covered by welfare programs (McCormack, 2004; Nelson, 2002; Seccombe, 1999; Stuber and Schlesinger, 2006). For example, the study conducted by Stuber and Schlesinger shows that participation in welfare programs can become the source of two types of stigma: identity stigma which means that research participants internalize negative stereotypes and treatment stigma which implies the fear of negative treatment. According to the above study, the poor are stigmatized by agencies' staff and society (Stuber and Schlesinger, 2006).

Research methodology

Mixed research methods were used to study perceived stigma and its dimensions. First was conducted qualitative study to find out whether the perceived stigma related to social vulnerability status is experienced by Georgian population. In addition, the themes revealed in the qualitative study made it possible to better describe the content of the construct under study and to find out whether perceived stigma has the same aspects/dimensions in the given context as in the theoretical models and other studies. In the model of perceived stigma there is enough empirical ground for distinguishing the enacted stigma and internalized stigma dimensions (for example, Pryor & Reeder, 2011; Herek, 2007; 2009; Jacoby, 1994; Scambler, 2004; Mickelson, 2001). However, the dimensions/aspects of perceived stigma may have a different content in the case of each stigmatizing attribute. For example, the cases of social discrimination and attributed stereotypes perceived by sexual minorities may significantly differ from the perception of stigma by person with social vulnerability status. Moreover, when studying one and the same stigma we have to question the cross cultural universal meaning of the phenomenon (especially in the case of stigmas related to specific groups, i.e. group stigma) because we deal with the construct generated from social representations. This, naturally, raises the question of the validity of measurement instruments, i.e. whether the instruments used to measure perceived stigma in the poor groups of other countries are valid for Georgia. Due to this, the items of the scale measuring perceived stigma in the local population were formulated on the basis of qualitative study. After the items were subjected to expert assessment quantitative study was conducted for the pilot testing and improvement of the measurement scale.

In-depth interviews were selected as an appropriate qualitative method for data collection. A semi-structured interview guide was prepared for in-depth interviews. The length of the interview was approximately 30-40 minutes. The principles of research ethics were maximally observed.

The number of in-depth interviews made up 17 in total. All the respondents were registered in the unified *database of socially vulnerable families*. Due to the fact that potential respondents belonged to a special category which was not easily accessible, it was decided to use non-probability sampling techniques: judgmental or purposive sampling, convenience/accidental sampling and snowball sampling (Bryman, 2012).

The qualitative data were analyzed using thematic analysis. Since it was known in advance which dimensions of perceived stigma were the focus of our interest, the themes were mostly identified through deductive reasoning. Later, 11 transcripts were provided to an independent expert. The Kappa coefficient was calculated for the phrases coded in SPSS 21. The calculations showed a high degree of interrater agreement ($\kappa = .74, p < .05$).

In the quantitative segment of the study were analyzed the characteristics of the scale measuring perceived stigma-related vulnerability status. The data subjected to analysis were obtained from 263 respondents (184 female respondents, 79 male respondents, mean age - 44,4; SD=16.5). All of them were registered in the unified database of socially vulnerable families.

Construction of the scale measuring perceived stigma: The process of scale construction comprised several steps: 1) Development of items from the scale used by K. Mickelson to measure Perceived Stigma of Poverty (Mickelson, 2001). With the author's consent, five items were modified and 17 items were developed and included in the scale based on interview data, which finally made up a total of 22 items. Respondents were asked to express their agreement with the items using a seven-point scale. Kristin Mickelson's scale comprises two dimensions: enacted stigma (experiencing/perceiving negative treatment) and internalized stigma. Having considered other definitions of stigma and the results of relevant qualitative studies, another component – agreement with perceived stereotypes was added to the dimension of internalized stigma. This component is not always considered by Mickelson and other authors in the scales measuring perceived stigma. Differently from most studies, Li Li, Sung-Jae Lee, Panithee Thammawijaya, Chuleeporn Jiraphongsa & Mary Jane Rotheram-Borusa included this component in their work of 2010 studying internalized stigma in the people with HIV. However, we believe that internalized stigma is not limited to the internalization of negative emotions related to the low social status. It might also involve the acceptance and sharing of negative stereotypes related to stigmatized social identity. For this reason, we included the above aspect in the dimension of internalized stigma; 2) Expert assessment of items: To estimate the content validity of the scale, each scale was assessed by 10 experts conducting research in different fields of psychology: social psychology, personality psychology, industrial and organizational psychology, psychological anthropology, etc. The experts were asked which dimension was expressed best by each item. After that they assessed correspondence of the item with the dimension using a seven-point scale. The expert assessments were processed using SPSS 21. As a result, all the items of the scale measuring perceived stigma were retained; 3) Pilot study: Exploratory factor analysis was conducted during the pilot study to examine inter-item agreement.

Research results

As noted above we based ourselves on the two-dimensional models of perceived stigma comprising enacted stigma and internalized stigma. The analysis of interview data showed that the people with social vulnerability status living in Georgia perceive themselves stigmatized by society. In addition, the two above dimensions of perceived stigma were also identified in the given research.

Enacted stigma

Enacted stigma/experienced stigma implies the perceptions of discrimination or some other negative attitudes manifested by others due to the person's social vulnerability status. This theme comprises the contents reflecting respondents' direct stigmatizing experiences.

The people with social vulnerability status mention the cases of degrading treatment and humiliating attitudes manifested by other people. They report the cases when they were excluded and

avoided by members of their society and relate the facts of social exclusion to their economic hardship and low socio-economic status, the fact that they are deprived of money and material resources.

'There are people who ridicule those who have nothing. I can't even remember how many times my child has come home in tears. In their class it is like this: if she/he has nothing let's not get close to them. The child has returned home in tears so many times. I explained that there is nothing laughable. If I have nothing, how can it be ridiculed or something?' (44 - year-old woman).

Respondents often note that they are looked down upon which is manifested in humiliating treatment, considering them people from a low class. People with the social vulnerability status believe that their status is perceived as degrading.

'It often happens that we are looked down on by others. You are socially vulnerable, this and that, and they still look at you from there, from the distance. When you look at someone, they look at you in such a way, that everything becomes clear and no humiliating words are needed. This is the way they look at you.' (55 -year- old woman).

The above aspect of stigma reveals the themes closely related to the concept of stigma, in particular, the devaluation, discreditation and negative evaluation of other personality aspects due to the presence of stigmatizing attribute. According to the self-reports of the respondents with social vulnerability status, the society changes its attitude to this category of people after learning that they hold the above status. According to their perceptions, people value less their personality characteristics, education and other abilities.

'They look down upon us. When you take something from the canteen, they say: How did they take it? And things like this. How can you eat the bread baked by them, and things like that.' (37-year-old woman).

It is noted in the definitions of stigma that stigma is often accompanied by the difference between the stigmatized identity constructed in the virtual socium and the actual personality identity. This is also observed in the narrative of respondents with social vulnerability status. They point to the representations of the society according to which the socially vulnerable are 'dirty', uneducated, underdeveloped people. The respondents do not agree with such stereotypes which points to incongruence between the actual and virtual identities.

'What always hurts me very much is that the socially vulnerable are thought to be necessarily dirty, that they are dirty people with untidy homes and something like this. It is really what they think, that they do not take a bath, and something like this. But if I live in a bad house this does not mean that it is untidy, or that we wear untidy clothes, and so on. This means that I live in a small, unrepaired home, but... nothing special, otherwise.' (19-year-old woman).

Therefore, the enacted stigma related to the social vulnerability status involves the experiences of status-related discrimination and degrading treatment as well as other negative beliefs about the stigmatizing status.

Internalized stigma

The second aspect of perceived stigma which is the focus of our attention is internalized stigma and the related topics. Stigma internalization implies the attachment of emotional meaning to stigmatizing incidents, emotional experience of stigma which is accompanied by the feelings of shame, nervousness, the fear of potential humiliation in the future, confusion, and self-isolation. Along with the above negative reactions, the person might start sharing perceived negative stereotypes. In this case of internalization the stigma is already experienced at the level of self.

As shown by transcript analysis, the respondents with social vulnerability status might experience negative treatment and humiliation. On the other hand, in the case of internalization, they regard the above experiences as shameful for themselves. They believe that their self-respect is hurt and that they have 'fallen low'.

'You know what I have noticed? That I am already down there and it hurts. I feel that I have slid not only one step, but several steps down.' (57-year-old woman).

Self-attachment of a negative meaning due to social vulnerability status by the status holder is accompanied by nervousness and other negative emotions. Respondents often report that they feel confusion and fear, that they are deeply hurt. Experiencing such negative emotions might evoke the emotions related to the diminished sense of self and decreased self-esteem. In the case like this holding social vulnerability status becomes degrading.

Internalized negative ideas and emotions might be related to self-isolation. The interviews show that people with social vulnerability status might be avoiding contact with other members of society due to expected negative treatment. This means that they have internalized the expectation of potential rejection and stigmatization.

'I have cried so many times. But why? What for? It sometimes happens that I go to bed and can't sleep until morning because of being nervous. And I think to myself that when a new day begins, someone is definitely going to say something. I am scared. I have a fear ... How it is going to be this time . . .' (44-year-old woman).

To conclude, the themes relevant to stigma internalization are clearly manifested in the respondents with social vulnerability status.

Factor analysis at the scale level: Principal Component Analysis (PCA)

The principal component analysis (PCA) was performed to carry out the factor analysis of 22 items with the use of SPSS 21. Data correspondence was verified to carry out the PCA. The correlation matrix showed that the correlation coefficient was 0.3 and above. Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) = .9, which is above the recommended showing of 0.6 (Pallant, 2013). Bartlett's test of sphericity was statistically significant ($p < .05$), which proves the advisability of the application of factor analysis to the data. To decide on the number of factors we used Kaiser's criterion (eigenvalues greater than 1), screeplot and carried out parallel analysis (Monte Carlo PA), which showed that from a randomly generated data set of the same size the eigenvalue of only two components exceeded

the criterion value (22 variables, 263 respondents).

The two extracted factors explained 44.9% of variability (37%, 7.96%). After removing certain items, the above showing increased and reached 48.5% (38.7%, 9.7%). Oblimin rotation was carried out to interpret the two identified factors. As a result, five items were removed from the scale. Items 3 and 15 did not load on any of the factors (*'I have never felt humiliated because of holding social vulnerability status'; 'I think people are right when they think that the holders of social vulnerability status are lazy.'*). Item 14 showed the lowest factor loading (.3) (*'I no longer believe that I will ever manage to get rid of social vulnerability status.'*). Two items with double loading were also removed from the scale: Item 16 (*'It sometimes happened that people avoided me because of my social vulnerability status'; factor loading - .5 and .3*) and item 18 (*'I don't feel as a normal functioning member of society because I have social vulnerability status'; factor loading - .47 and .32*). As a result, 17 items were retained in the scale. The items loaded quite high on the two identified factors. The inter-factor correlation turned out to be moderate ($r = .49$). The principal components analysis showed a two-factor structure of the scale, in which one of the factors corresponded to the enacted stigma and the other one to the internalized stigma.

Table 1. Perceived stigma scale related to social vulnerability status: Pattern & Structure Matrix, PCA (1 - enacted stigma, 2 - internalized stigma; major factor loading is printed in bold. The table includes shortened version of the items):

Item	Pattern coefficients		Structure coefficients		Communalities
	1	2	1	2	
I have heard that people say bad things about me behind my back	.850	-.083	.809	.333	.660
People show a negative attitude toward me	.826	-.104	.775	.301	.610
Personally I have been ridiculed	.763	-.023	.752	.350	.566
Others do not treat me as equal to others	.716	-.009	.712	.341	.507
I am afraid to be insulted	.662	.017	.684	.396	.450
Others look down on me	.645	.080	.670	.341	.473
It has sometimes happened that my family member was feeling nervous when returning home	.628	.053	.661	.456	.429
I prefer to contact people less outside	.578	.097	.654	.360	.398
People have tried to deceive me	.576	.174	.625	.380	.460
I mostly agree when they say that people with social vulnerability status are less educated compared to them	.004	.792	.391	.793	.630
I sometimes feel guilty	.015	.745	.380	.753	.567

It is true that the holders of social vulnerability status are less able to achieve success	.023	.684	.358	.695	.484
I feel different from other members of society	.195	.638	.507	.733	.567
I am sometimes ashamed of myself	.085	.629	.393	.670	.455
I somewhat agree with the people who think that those with social vulnerability status are dirty	.256	.483	.492	.608	.419
I'd rather people did not know about my social vulnerability status	.276	.464	.503	.599	.417
I am not worried that I belong to the group of socially vulnerable people	-.123	.449	.097	.389	.162

Scale reliability and descriptive statistics measures

The reliability analysis of the whole scale and its separate dimensions showed quite a high intrascale agreement: $\alpha=.89$ (17 items) for the whole scale of social vulnerability status-related perceived stigma; $\alpha=.87$ (9 items) for the enacted stigma subscale and $\alpha=.81$ (8 statements) for the internalized stigma.

The scores varied from 1 to 7 on the enacted stigma and internalized stigma dimensions ($M=2.7$, $SD=1.5$; $M=3.4$, $SD=1.5$). The scores also ranged from 1- to 7 for the whole scale of social vulnerability status related perceived stigma ($M=3$, $SD=1.3$).

Conclusions and limitations

The existence of poverty-related stigmatizing experience and the internalization of stigma was also confirmed in the case of the population with social vulnerability status living in Georgia. As opposed to the other instruments measuring poverty-related perceived stigma, the items on the agreement with stereotype/acceptance of stereotype were also included. It is very important that the theory-based assumptions, thematic interview analysis results and expert assessments of items correspond to the results of Principal Component Analysis. In particular, the items on agreement with stereotype were loaded on the stigma internalization factor. In contrast to the previous research on the perceived stigma and our assumptions, the items on fear of possible/anticipated stigmatization fell under the enacted stigma dimension (e.g. *I am afraid to be insulted, I prefer to contact people less outside*). For example, for Herek, G. M., Gillis, J. R., and Cogan (2009), the fear of possible stigmatization is experienced at the affective level, rather than at the level of perceived behavior, whereas Stuber and Schlesinger (2006) single out the fear of negative treatment as a separate construct. The fact that in our study the fear of anticipated stigmatization has fallen under the dimension of enacted stigma looks quite logical. Stemming from the above, we believe that the dimension of enacted stigma comprises conceptually interrelated constructs and in addition to the past and present stigmatization experiences includes the anticipation of negative treatment and humiliation.

The present research on the perceived stigma in the population of Georgia with social vulnerability status significantly contributes to the theoretical and empirical knowledge about the construct in question. In addition, the instrument developed to study the perceived stigma of the population living in poverty makes it possible to increase the versatility of future research.

Due to technical difficulties, it was impossible to carry out confirmatory factor analysis and, consequently, present the corresponding results within the framework of the given study, which can be considered a major limitation of the research.

References:

- Bryman, A. (2012). *Social Research Methods*. Oxford
- Arjan E. R. Bos, John B. Pryor, Glenn D. Reeder & Sarah E. Stutterheim (2013): Stigma: Advances in Theory and Research. *Basic and Applied Social Psychology*, 35:1, 1-9. <https://www.researchgate.net/deref/http%3A%2F%2Fdx.doi.org%2F10.1080%2F01973533.2012.746147>
- Frost, D. M. (2011). Social Stigma and its Consequences for the Socially Stigmatized. *Social and Personality Psychology Compass*, 5(11), 824-839. <https://doi.org/10.1111/j.1751-9004.2011.00394.x>
- Hardesty, D. M., & Bearden W.O. (2004). The Use of expert Judges in Scale Development Implications for Improving Face Validity of Measures of Unobservable Constructs. *Journal of Business Research*, 57, 98– 107.
- Herek, G. M., Gillis, J. R., & Cogan, J. C. (2009). Internalized Stigma among Sexual Minority Adults: Insights from a Social Psychological Perspective. *Journal of Counseling Psychology*, 56(1), 32– 43. <https://doi.org/10.1037/a0014672>.
- Hinkin, T. R., Tracey, J. B., & Enz, C. A. (1997). Scale Construction: Developing Reliable and Valid Measurement Instruments [Electronicversion]. Retrieved from Cornell University, School of Hotel Administration site: <http://scholarship.sha.cornell.edu/articles/613>.
- Mickelson, K. D., & Williams, S. L. (2008). Perceived Stigma of Poverty and Depression: Examination of Interpersonal and Intrapersonal Mediators. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 27(9), 903–930. <https://doi.org/10.1521/jscp.2008.27.9.903>
- Mickelson, K. D. (2001). Perceived stigma, social support, and depression. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 27(8), 1046–1056. <https://doi.org/10.1177/0146167201278011>
- Pallant, J. (2013). *SPSS Survival Manual: A Step by Step Guide to Data Analysis Using SPSS*. Maidenhead: Open University Press/McGraw-Hill.
- Vaismoradi, M., Turunen, H., & Bondas, T. (2013). Content Analysis and Thematic Analysis: Implications for Conducting a Qualitative Descriptive Study. *Nursing and Health Sciences*, 15 (3) 398–405. <https://doi.org/10.1111/nhs.12048>
- Syed, M., & Nelson, S. C. (2015). Guidelines for Establishing Reliability When Coding Narrative Data. *Emerging Adulthood*, 3(6), 375–387. <https://doi.org/10.1177/2167696815587648>
- Williams, S. L., & Mickelson, K. D. (2008). A paradox of support seeking and rejection among the stigmatized. *Personal Relationships*, 15(4), 493–509. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6811.2008.00212.x>